

MEMÒRIA

REVISIÓ del PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ I D'INTERVENCIÓ EN EL PATRIMONI HISTÒRIC

Abril 2024

AJUNTAMENT DE PALAFRUGELL

Anna Albó i Carme Bosch, Arquitectes

**REVISIÓ DEL PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ I D'INTERVENCIÓ
EN EL PATRIMONI HISTÒRIC DE PALAFRUGELL**

MEMÒRIA

Equip redactor
Anna Albó Riera
Carme Bosch Arauz
arquitectes

Col·laboradors
Eirini Garefalaki
arquitecta

Aprovació Inicial
abril 2024

CONTINGUT

1. Antecedents
2. Objecte del Pla Especial
3. Conveniència i oportunitat
4. Criteris, objectius, abast i contingut del Pla Especial
5. Àmbits del patrimoni protegit
6. Patrimoni territorial i paisatgístic
7. Patrimoni arqueològic
8. Patrimoni arquitectònic i urbanístic
9. Annexos
  - Annex 1. Plànols d'evolució històrica de la vila
  - Annex 2. Fotografies aèries dels nuclis de la costa de 1956

1. ANTECEDENTS

Entre els anys 1986 i 1989 es va redactar el Pla Especial de Protecció i d'Intervenció en el Patrimoni Històric de Palafrugell (PEPIPHP), que fou aprovat definitivament per la Comissió Territorial d'Urbanisme de Girona (CTUG) en data 24 d'octubre de 1990 (Edicte de 22 de gener de 1991, DOGC núm. 1401 d'1 de febrer de 1991).

Disset anys després es va redactar i aprovar una revisió d'aquest instrument urbanístic i, així, la CTUG va aprovar definitivament la revisió del PEPIPHP el 19 de desembre de 2007 (Edicte de 23 de gener de 2008, DOGC núm. 5062 de 4 de febrer de 2008).

Aquesta revisió s'havia fet necessària pels següents motius:

- L'experiència en la gestió i aplicació del Pla al llarg d'aquells disset anys havia posat de manifest algunes mancances i disfuncions del Pla que en feien molt complexa l'aplicació; a més, no sempre s'obtenien resultats idonis.

- L'evolució concreta de Palafrugell posava de manifest l'aparició de noves problemàtiques i tensions envers el patrimoni cultural, així com una nova sensibilitat pel patrimoni, que feia necessària la protecció d'aspectes que abans no ho eren, tant pel que feia a la tipologia dels béns a protegir, com per la nova perspectiva cronològica que el pas dels anys permetia adoptar.

- El marc legal havia variat substancialment durant els anys de vigència del primer PEPIPHP. S'havien aprovat, entre d'altres, la Llei 9/1993 de 30 de setembre, del Patrimoni cultural català (DOGC n. 1807, de 11-10-93), que regula la protecció i intervenció en el patrimoni cultural a Catalunya, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de Protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic de Catalunya; el Decret Legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'Urbanisme (DOGC n. 4436 de 28-07-2005), que va suposar un canvi d'orientació important en determinats aspectes relacionats amb el planejament, entre altres, en les determinacions relatives al sòl no urbanitzable; el Pla director territorial de l'Empordà, PDTE, aprovat per Acord GOV/130/2006 de 3 d'octubre de 2006 (DOGC n. 4744 de 20-10-2006), el Pla d'Espais d'Interès Natural, PEIN, aprovat pel Decret 328/1992, de 14 de desembre (DOGC n. 1714, de 1-03-93), el Pla director del Sistema costaner, PDUSC i PDUSC-II, plans tots ells amb una gran incidència pel que fa al sòl no urbanitzable, i el Pla d'acció local per a la sostenibilitat de Palafrugell, PALS. D'altra banda, s'havia revisat el planejament municipal de Palafrugell. El Text Refós del Pla d'Ordenació Urbanística de Palafrugell, POUM, va haver estat aprovat definitivament per la Comissió d'Urbanisme de Girona el 21 de desembre de 2006 (DOGC n. 4855 de 3-04-2007). Entre altres qüestions, el nou POUM, feia especial incidència en el tractament del sòl no urbanitzable i els àmbits de paisatge.

En el marc de la Llei del Patrimoni cultural català, alguns béns havien estat declarats Bé Cultural d'Interès Nacional, BCIN. Igualment, diversos paratges del municipi havien estat inclosos al PEIN o en algun tipus de protecció especial pel PDTE i el PDUSC. El mateix PALS recomanava la revisió del Pla Especial, l'instrument normatiu que vertebrava la preservació del patrimoni històric palafrugellenc i, per tant, essencial per a la sostenibilitat del desenvolupament urbanístic.

A banda de la Llei del Patrimoni cultural català, que és la base fonamental de la protecció del patrimoni a Catalunya, i de la Llei d'Urbanisme, base de la regulació urbanística, les altres lleis i plans també incidien en major o menor mesura en la protecció dels diferents

béns d'interès patrimonial. Així, el PEPIPHP de 1991 protegia diversos béns d'interès paisatgístic –a manca de qualsevol altre instrument de protecció d'espais d'interès natural o paisatgístic-. En el moment de la revisió del PEPIPHP, l'any 2008, la protecció dels béns d'interès natural, d'interès cultural de tipus paisatgístic i el sòl no urbanitzable en general estaven regulats per diverses lleis i planejaments, i no resultava necessari la protecció dels mateixos a través d'un Pla Especial de Protecció del Patrimoni.

L'any 2008 era necessària una revisió del Pla Especial que resolgués les mancances i disfuncions del Pla Especial de 1991 i l'adequés al marc legal i a la problemàtica i sensibilitat del moment.

De tota manera, es constata que els criteris i enfocament generals del Pla Especial de 1991 seguien essent prou vàlids i, per tant, quedaven adequadament recollits en aquella revisió, igual que els tipus i classificacions dels béns a protegir i tot allò que es podia adequar al nou Pla que, en qualsevol cas, volia corregir les deficiències de l'anterior, contemplar la nova problemàtica que havia sorgit durant aquells anys, incloure nous béns a protegir i adequar el Pla al marc legal, però sempre partint del Pla Especial de 1991, del qual en recollia tota la informació que seguia vigent, especialment la relativa a la informació sobre els béns catalogats de forma individual.

2. OBJECTE DEL PLA ESPECIAL

El present Pla Especial de Protecció i d'Intervenció en el Patrimoni Històric de Palafrugell, PEPIPHP, constitueix la revisió del vigent Pla Especial de Protecció i d'Intervenció en el Patrimoni Històric de Palafrugell, aprovat definitivament per la Comissió d'Urbanisme de Girona el 19 de desembre de 2007 (Edicte de 23 de gener de 2008, DOGC núm. 5062 de 4 de febrer de 2008)

3. CONVENIÈNCIA I OPORTUNITAT

Després de 16 anys de vigència de la revisió del Pla s'ha fet necessària una nova revisió del mateix pels següents motius:

- Es volen incorporar nous elements al Catàleg de Patrimoni que en el seu moment no s'havien contemplat i d'altres que el pas del temps fa considerar mereixedors de protecció en actualitzar els marcs temporals dels elements a valorar i protegit. També es vol actualitzar la informació sobre els béns protegits inclosa a les Fitxes del Catàleg.

- Després d'anys d'aplicació del Pla, resulta convenient millorar aspectes puntuals de la normativa per donar solució a algunes problemàtiques recurrents en la gestió del Pla Especial.

-Igualment, amb l'experiència de la gestió del Pla Especial al llarg d'aquests anys, es vol revisar els nivells de protecció d'alguns elements inclosos als Fronts Homogenis, a la vista de les situacions que s'han anat donant al llarg d'aquests anys en les intervencions en aquests elements.

- El marc legal en el qual s'insereix aquest Pla ha variat. En aquests anys s'han modificat o aprovat, entre d'altres, el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal (POUM), aprovat definitivament per la CPUG el 22 de gener del 2015; el Decret Legislatiu 1/2010, de 3 d'agost, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei d'Urbanisme (TRLU) i les seves modificacions posteriors; el Decret 305/2006, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei d'urbanisme; el Pla territorial parcial de les Comarques Gironines (PTPCG); el Pla Director Urbanístic de revisió dels sòls no sostenibles del litoral gironí; el

Decret 328/2011, de 26 d'abril, de creació del Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia, i de la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia i el Decret 120/2015, de 23 de juny, de modificació del Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, i del Decret 328/2011, de 26 d'abril, de creació del Consell Nacional d'Arqueologia i Paleontologia, i de la Comissió de Recerca d'Arqueologia i Paleontologia. Cal ajustar el Pla a la normativa actualment vigent.

4. CRITERIS, OBJECTIUS, ABAST I CONTINGUT DEL PLA ESPECIAL

Es considera la configuració territorial, paisatgística, urbanística i arquitectònica del terme de Palafrugell, allò que constitueix el seu patrimoni històric i cultural, com un fet dinàmic, que ha anat canviant al llarg del temps. Els nuclis urbans i paisatge actuals constitueixen un moment més de les seves successives transformacions. Cal contemplar-los com el pòsit paisatgístic, arqueològic i arquitectònic que el creixement i transformació del poblament en el terme fins a finals del segle XX ha deixat sedimentats de forma reconeixible.

En aquest marc, el Pla vol ser un instrument urbanístic que ordeni la dinàmica de canvi, o sigui, l'activitat de manteniment o transformació de l'estat físic i els usos, no pas un instrument dirigit a obtenir un retrat immòbil de l'actual configuració territorial, urbanística i arquitectònica.

Aquesta regulació de les transformacions ha de tenir en consideració:

- La transformació de l'estat físic i dels usos atenent a la restauració, millora i posada en valor de les qualitats històriques, arquitectòniques i ambientals que constitueixen el patrimoni de béns culturals i materials heretats de les fases anteriors d'intervenció en el territori i el paisatge i de construcció de la ciutat i que no seria just ni rendible de malmetre o empitjorar.
- L'exigència de qualitat compositiva i rigor constructiu en les noves edificacions o en les reformes previstes, com a millor garantia del manteniment i millora del conjunt de la ciutat i del paisatge com un bé d'interès cultural.
- La inclusió del patrimoni històric i cultural de tot el terme municipal, tant arquitectònic i arqueològic com urbanístic, territorial i paisatgístic (tipologies edificatòries, sistemàtica constructiva, estructures de parcel·lació, malles viàries, traces territorials, estructures del paisatge, etc.).

Així, el Pla ha de ser un instrument urbanístic destinat a ordenar l'activitat de l'administració i dels particulars sobre l'edificació i el territori, ja sigui dirigida al manteniment o transformació del seu estat físic o dels seus usos; la directriu per ordenar activament les transformacions futures, no per mantenir un retrat immòbil de l'actual configuració urbanística i territorial.

Aquestes transformacions s'han d'efectuar atenent a la restauració, millora i posada en valor de les qualitats històriques, arquitectòniques (tipològiques, constructives, ornamentals), ambientals, paisatgístiques, simbòliques o de representativitat dels béns que es protegeixen, que constitueixen un patrimoni de béns culturals i materials heretat de les fases anteriors d'intervenció en el territori i el paisatge i de construcció de la ciutat.

Es vol posar un èmfasi especial en l'exigència de qualitat compositiva i de rigor constructiu i material, en les noves edificacions o en les reformes previstes, com la millor

garantia del manteniment i millora del conjunt de la ciutat i del paisatge com un bé d'interès cultural.

El Pla abasta tot el terme municipal, amb tot el seu patrimoni territorial, paisatgístic, urbanístic, arquitectònic i arqueològic. Cronològicament, el Pla inclou des dels béns més antics que s'hagin conservat fins a un límit que se situa a l'entorn de la dècada de 1980, necessari per a tenir una mínima perspectiva històrica del valor patrimonial d'allò que es vol conservar.

A partir d'aquí es vol fer especial èmfasi en dues qüestions que a la pràctica no sempre s'han aconseguit:

- Cal preservar efectivament els valors històrics, arquitectònics i ambientals.
- La nova arquitectura ha de reflectir l'època en la qual es construeix, sense mimetismes del passat buits de contingut.

La protecció dels valors culturals, històrics, ambientals, paisatgístics, urbanístics arquitectònics o tipològics ha de permetre preservar els béns materials o estructures que tenen aquests valors i que s'han mantingut fins ara. També ha de permetre que aquests béns continuïn essent funcionals, es a dir que puguin tenir algun ús que respongui a les necessitats actuals, ja que l'ús és el principal factor que assegura la conservació dels béns. Per això la normativa ha de regular com es poden adaptar els béns a les necessitats actuals.

Per altra banda, no té sentit la reconstrucció mimètica del patrimoni que s'ha perdut per les causes que siguin. Sense ser taxatius i contemplant alguns casos puntuals en què pot tenir sentit la restitució del patrimoni perdut, en general, suposa un falsejament històric i els seus resultats no solen ser bons, ja que sovint ni els materials ni les tècniques constructives, ni les proporcions són les mateixes i el resultat és una aparença de cartró pedra, de cosa anacrònica, de cosa insulsa en el millor dels casos.

Al contrari, la ciutat s'ha fet sempre per juxtaposició d'intervencions de diferents èpoques. Dins del patrimoni palafrugellenc que estem preservant hi trobem uns al costat dels altres, convivint perfectament, petites cases populars, masies, casals neoclàssics, casals eclèctics o modernistes, edificis noucentistes, del classicisme de postguerra, etc. El que ara es construeix de nou ha de respondre a l'època actual, això sí, ha de tenir en compte especialment la seva inserció en un teixit històric que conserva determinats valors ambientals i respectar aquests valors.

Tot això es pot traduir a la pràctica dient que cal ser molt curosos en les intervencions de manteniment i conservació, restauració i rehabilitació pel que fa a materials, acabats, colors, etc. I que en les adequacions i substitucions, cal utilitzar un llenguatge actual que respecti els trets essencials de l'ambient urbà on s'insereix.

L'altra gran qüestió necessària per a aconseguir el que s'acaba d'explicar és fer entenedora i fàcilment aplicable la normativa.

La regulació de les noves construccions o intervencions en els elements ja alterats o en mal estat ha de ser simple. A partir de la definició d'uns paràmetres ambientals bàsics que s'han de protegir, les normatives concretes han de ser poques i senzilles. Els resultats podran ser més bons o simplement correctes, però almenys han de ser sincers respecte l'època, vius, i inserir-se correctament en el teixit urbà, mantenint-lo viu i autèntic, no com un parc temàtic. Això es tradueix sobretot en l'ordenació de les altures dels edificis, de la façana i les alineacions i de l'ocupació de les parcel·les.

Igualment, tant en les noves intervencions com en el manteniment i posada al dia de les que s'han de conservar, es prefereix regular alguns paràmetres com materials d'acabat, materials per a portes i finestres, etc. de manera que es mantingui la unitat de materials característica de les ciutats històriques i s'asseguri una qualitat de l'entorn a través de la qualitat dels materials.

5. ÀMBITS DEL PATRIMONI PROTEGIT

Els àmbits que el present Pla Especial contempla constitueixen en el seu conjunt el pòsit territorial i paisatgístic, arqueològic i arquitectònic que el creixement i transformació del poblament i la ocupació del terme fins a la dècada de 1980 ha deixat sedimentats de forma reconeixible i que constitueixen els signes d'identitat física col·lectiva, la memòria històrica, el paisatge i urbà territorial significatiu per als palafrugellencs i palafrugellenques.

La valoració arquitectònica de les edificacions singulars no pot ser en el cas de Palafrugell l'únic paràmetre qualitatiu de selecció. Cal afegir-hi aquests valors urbanístics i territorials (traces territorials, estructures de parcel·lació, malles viàries, tipologies edificatòries, sistemàtica constructiva, etc.) que constitueixen la matriu de major rellevància en la comprensió històrica del creixement i formació dels assentaments.

Es classifiquen els béns a protegir en tres grans àmbits: els béns territorials i paisatgístics, els béns arqueològics i els béns urbanístics i arquitectònics. Al costat d'aquests, també es contempen els arbres monumentals. Sovint hi ha béns que presenten característiques de més d'un d'aquests grans grups, s'han classificat en en o altre segons les seves característiques més rellevants, sense oblidar, però les altres.

Així, els béns arquitectònics inclouen els espais lliures i jardins històrics annexos i els que estan situats en sòl no urbanitzable, com els masos i també els nuclis rurals solen tenir entorns naturals també protegits. La majoria de béns arqueològics també tenen entorns naturals protegits. En els béns paisatgístics es troben igualment una sèrie de béns arquitectònics.

Es proposa la següent classificació:

a) Béns territorials i paisatgístics: Unitats paisatgístiques

Inclouen:

-Estructures paisatgístiques característiques del municipi, lligades sovint a determinats elements arquitectònics i a determinades maneres d'aprofitament dels recursos que han donat lloc a diferents maneres de viure al llarg del temps. El Pla Especial remet al POUM, tant en la definició de les estructures paisatgístiques generals, amb proteccions genèriques, com als àmbits dins d'aquelles que pel seu major valor o interès tenen una protecció més específica. També estan protegits per la Llei de Costes, la Llei de Protecció, gestió i ordenació del paisatge, el Pla territorial parcial de les Comarques Gironines, PTPCG, el Pla Director del Sistema Costaner, PDUSC i PDUSC-II, el Pla Director Urbanístic de Revisió de Sòls no Sostenibles del Litoral Gironí, el Pla d'Espais d'Interès Natural, i el Catàleg de paisatge de les comarques gironines.

-Camins històrics que travessen i estructurin el territori, recollits al POUM.

-Entorns de béns arquitectònics i arqueològics, la protecció dels quals s'inclou amb els dits béns.

b) Béns arqueològics: Unitats arqueològiques

- zones arqueològiques o paleontològiques
- espais de protecció arqueològica
- jaciments arqueològics
- àrees d'expectativa arqueològica o paleontològica

c) Béns arquitectònics i urbanístics: Unitats arquitectòniques

- elements d'edificis
- elements urbans
- elements en el territori (fonts, etc.)
- edificis singulars urbans
- jardins singulars i espais lliures al voltant d'edificis singulars
- conjunts arquitectònics (complexos industrials, masos i altres conjunts en el territori, que solen anar acompanyats d'algun tipus d'espai lliure característic)
- conjunts urbans (poden anar acompanyats d'espais lliures)
  - fronts homogenis – àrees de protecció dels valors històrics i ambientals
  - àrea de protecció de l'estructura urbana
  - nuclis rurals
  - entorns construïts de protecció d'altres béns (BCIN)

d) Arbres monumentals

6. PATRIMONI TERRITORIAL I PAISATGÍSTIC

La configuració física de l'entorn de Palafrugell es fonamenta bàsicament en tres microsisemes definits per la muntanya, la costa i les planes intermitges, els espais més rellevants dels quals estan actualment protegits pel Pla d'Espais d'Interès Natural: les Gavarres (muntanya), massís de Begur i Castell-Cap Roig (costa), així com pel Pla Director del Sistema Costaner, sense oblidar la Llei de Costes (costa). Les planes agràries intermitges queden parcialment protegides pel Pla Director Territorial de l'Empordà i pel POUM. Són segurament l'espai més feblement protegit i on és previsible que es concentri la major pressió transformadora. Creuant o repartits per aquests tres microsisemes hi trobem els cursos fluvials, també de gran interès paisatgístic, natural i estructurador dels assentaments humans, i les fonts.

Aquest sistema físic ha estat i és la base sobre la que en les diferents èpoques els assentaments humans s'han establert i d'on les societats humanes han tret els recursos que necessitaven, deixant la seva empremta i variant el paisatge, segons les necessitats de cada època. Protegir els vestigis d'èpoques pretèrites i regular les transformacions que es produeixen en àmbits que mantenen el seu caràcter de paisatge identitari és el que ha de fer el planejament urbanístic.

5.1. Les Gavarres

El massís de les Gavarres constitueix paisatgísticament el teló de fons del municipi. Després d'anys de reivindicacions populars avui està protegit pel PEIN. Al terme municipal de Palafrugell hi pertany una petita part del massís. Les Gavarres han estat objecte d'un gran aprofitament de recursos en altres èpoques, carbó vegetal, suro, diversos minerals, forns de calç, pous de glaç, etc; també d'assentaments de poblament,

però en aquesta petita part que pertany a Palafrugell hi trobem uns pocs masos aïllats, el més interessant dels quals és Can Senna, algunes restes arqueològiques, com la Cova del Mas Estela, fonts, com la font de la Teula, i camins històrics.

Tanmateix hi ha tota una sèrie d'espais entre plana i muntanya, sorgits a l'entorn del nucli rural de Llofriu, ell mateix en aquesta posició, que no queden inclosos al PEIN, però d'un gran interès cultural i històric ja que expliquen la vida en aquest poble al peu de la muntanya i en els veïnats de masos sorgits al seu entorn: els veïnats al voltant del Mas de Ca l'Estela o el veïnat de Roma, a tocar una de rieres que baixen de les Gavarres i que mostra també un seguit d'hortes i terrasses cultivables en els marges de la riera. Un dels veïnats més interessants tant per l'arquitectura, com per la situació dels edificis en el seu entorn és el paratge Sobirà, on els masos s'escampen per una plana que s'endinsa cap a les Gavarres i pels seus primers turons.

Aquest paratge té el seu límit funcional en l'actual carretera de Girona a Palamós, ja a la plana però prou tangencial a la muntanya com per considerar-ho així.

La construcció de l'anella de les Gavarres alteraria sense remei l'estructura i la percepció de tota aquesta àrea límit entre la muntanya i la plana, establerta fa uns 150 anys amb la construcció de la carretera de Girona a Palamós actual –la qual al seu torn va modificar el territori anterior, estructurat pels antics camins-. La carretera actual s'integra adequadament en el territori i en el paisatge. Caldria veure com s'integra la futura anella, si algun dia es construeix.

5.2. La plana agrícola

La plana agrícola, trencada per petits turons, s'estén des de Llofriu, voltant la vila de Palafrugell i fins als turons que formen la costa. Està travessada per un seguit de rieres: riera de ca l'Abellí, riera Grossa, Aubi, que tradicionalment han servit de suport a rescloses i molins, una de les poques fonts d'energia abans de la revolució industrial. I ocupada per un seguit de grans masos escampats i nuclis com Santa Margarida i Ermedàs, ja d'origen romà o alt-medieval. També, en el terme de Llofriu, sorgí la Barceloneta, més com un barri al peu de carretera o al peu de ferrocarril –de l'antic carrilet que unia Girona amb Palamós- que com un nucli rural. En algunes zones properes a Palafrugell i que gaudeixen d'aigua abundant, tradicionalment hi havia zones d'hortes –tipologia parcialment conservada encara, tot i que força amenaçada per l'expansió urbana-. Els camins històrics més importants que travessen el terme també passen per aquesta plana. Els jaciments arqueològics remetent a la seva ocupació almenys des d'època romana.

5.3. Els turons i valls de la costa

Estan constituïdes per l'arribada de les darreres estribacions de la perllongació a migdia del massís de Begur fins al mar, que es produeix en forma de seqüència de turons i valls, que configuren els característics caps i cales d'aquesta zona de la costa.

En aquest sector es produeixen històricament els primers assentaments, arribats fins avui dia com a jaciments arqueològics.

7. PATRIMONI ARQUEOLÒGIC

Cronològicament comprèn les restes des d'època megalítica, ibèrica i romana que es troben en jaciments aïllats com ara dòlmens o abrics, o bé formant poblats, el més ben conservat dels quals és el poblament ibèric de Sant Sebastià de la Guarda. Altres restes es troben als mateixos indrets ocupats actualment: és el cas de les vil·les romanes que han donat lloc als diferents nuclis habitats del terme, i a les restes d'època medieval d'aquests mateixos nuclis.

El Pla protegeix les àrees amb restes fins a època romana i també el nucli medieval emmurallat de Palafrugell.

Queden altres àrees d'interès per a estudiar: les àrees medievals, inclosos els masos antics i l'àmbit d'arqueologia industrial.

8. PATRIMONI ARQUITECTÒNIC I URBANÍSTIC

El patrimoni arquitectònic i urbanístic –trames urbanes, parcel·laries, etc.- són la part principal d'aquest Pla Especial.

8.1. Evolució urbana

Dels primers pobladors de la zona de Palafrugell queda el Dolmen de Can Mina dels Torrents, cap a la banda de Llafranc. Restes més concretes són al poblament ibèric de Sant Sebastià de la Guarda, i altres llocs d'època ibèrica al llarg de la costa. En època romana, s'abandona aquest poblament i s'ocupa l'actual Llafranc i altres àrees properes, entre els turons i la plana.

A l'alta edat mitjana, el poblament es desplaça cap a l'interior. El nucli primitiu que donarà origen a l'actual vila de Palafrugell, així com els veïnats veïns de la Vila-seca, la Vilarnau o Santa Margarida i Ermedàs sorgeixen sobre antigues viles agrícoles romanes. Llofriu sembla que també és d'origen romà. Tots aquests llocs es consoliden i desenvolupen en època medieval. També sorgeixen els masos aïllats, molts d'ells d'època moderna (segles XVII i XVIII) i amb torres de defensa contra els atacs dels pirates freqüents en aquells segles.

La costa no serà segura fins al segle XVIII. Fins llavors no començaran a sorgir assentaments a la costa que donaran lloc als nuclis de pescadors de Calella, Llafranc –es tornarà a ocupar després de l'època romana- i Tamariu. Al segle XIX, la vila segueix un procés d'expansió i industrialització a partir de la indústria surera i l'arribada del ferrocarril. A finals del segle XIX i principis del XX comença el fenomen de l'estiueig als nuclis de la costa.

Durant els anys 60 i 70 del segle XX, i fins ara, l'estiueig es converteix en turisme de masses i els nuclis de la costa experimenten un desenvolupament sense precedents. En aquests creixements s'hi troben alguns exemples interessants d'arquitectura del moviment modern, però també un excés de creixement en una taca d'oli que no s'atura enlloc i que amenaça també la plana agrícola i la muntanya. La majoria dels masos han perdut la seva funció d'unitats de producció agrícola i s'han convertit en segones residències.

A la vista d'aquest breu resum, val a dir que el patrimoni urbanístic i arquitectònic del municipi de Palafrugell es divideix en els següents àmbits:

- La Vila
- Els nuclis de la costa
- Els nuclis rurals
- El poblament dispers

8.2. La vila

Com en tants altres llocs, els sistemes constructius, les tipologies arquitectòniques i urbanes, l'aparició del cotxe, etc. han originat des de la segona meitat del segle XX un model urbà profundament diferent dels precedents que no només s'ha estès per les àrees de nou creixement, sinó que ha començat a transformar els centres històrics. S'ha anat fent palès que la ciutat històrica posseïa uns valors de paisatge urbà de gran qualitat ambiental i que alhora configuraven la imatge identitària de la vila, i que tot això s'estava perdent. D'aquí el sorgiment dels Plans Especials de Protecció, ja fa uns quants anys.

En el cas de Palafrugell, es considera que l'àmbit històric que conté aquests valors que es volen preservar és l'àmbit de la vila del segle XIX, conegut a través de plànols de l'època i que es constata efectivament en els carrers, el parcel·lari i les tipologies constructives, incloent també alguns àmbits prou ben conservats dels desenvolupaments de la vila a mitjans del segle XX, conegut per les primeres fotografies aèries.

Aquest conjunt de la vila del XIX, ampliat amb alguns àmbits de mitjans del segle XX, constitueix l'àmbit protegit anomenat « àmbit cautelar de la vila de Palafrugell », per al qual es determina una normativa general de protecció i substitució de l'edificació per tal de preservar certs aspectes essencials: el carrer corredor, l'alineació de les façanes al carrer i alguns paràmetres bàsics pel que fa a la composició de les façanes.

Dins d'aquest conjunt general del segle XIX, es delimiten els conjunts més remarcables històricament o tipològicament. Són els conjunts urbans del C-01 al C-18, originats en el nucli medieval de la vila, en els ravals i veïnats que sorgeixen al llarg dels camins i en els eixamples, i que estan compostats en moltes ocasions per un seguit de fronts homogenis.

Els edificis que trobem a la vila de Palafrugell són d'una banda, edificis singulars, i de l'altra conjunts de tipologies característiques.

Els edificis singulars són en primer lloc els equipaments i edificis públics o col·lectius de totes les èpoques, des de l'església de Sant Martí a la Cooperativa de Consum l'Econòmica Palafrugellenca. També en el cas de Palafrugell edificis industrials especialment rellevants, com és el cas de Can Mario. I per últim, edificis residencials com ara els casals burgesos, especialment del segle XIX, els edificis modernistes, per l'interès d'aquest corrent arquitectònic, o els edificis construïts per arquitectes reconeguts com Rafael Masó o els arquitectes municipals que com en tantes altres ciutats, deixaren la seva empremta als edificis de la vila a finals del segle XIX i principis del XX.

Pel que fa a les tipologies edificatòries, l'interès de les quals respon a la configuració de paisatges urbans, o a la singularització d'aquests entorns, podem parlar dels següents:

Dins la Vila: les edificacions són d'origen medieval i han patit moltes transformacions. Segurament, però, sota les estructures més modernes hi ha vestigis de les anteriors, així com de la muralla. Per això és convenient realitzar un estudi de tipus arqueològic acurat en tot aquest àmbit aprofitant les intervencions que s'hi realitzin.

Cases artesanes dels segles XVII, XVIII i primera meitat del XIX:

Es tracta de cases entre mitgeres, generalment de planta baixa i pis, amb pati posterior i algun cobert o annex en el pati. Tenen estructura de murs de paredat, amb volta de maó cobrint la planta baixa, mentre que la planta primera queda sota la teulada –a vegades amb fals sostre- de bigues de fusta, llates, tauler de rajola i teula àrab. La façana, inicialment arrebossada i encalcinada o estucada, presenta una porta o portal i una o més finestres amb brancals de pedra. L'altre element característic és la cornisa o ràfec, feta de diverses filades de rajola i que pot tenir també una tortugada.

Cases de la segona meitat del segle XIX i principis del XX:

Corresponen a l'època de la industrialització surera. La tipologia es manté semblant, però varien els materials i solucions constructives. El maó substitueix la pedra, les finestres es fan més grans.

Cases del segle XX:

Una de les innovacions del segle XX és l'aparició de finestres apaïssades. Fruit de la nova construcció de cases en el parcel·lari tradicional sorgeixen moltes edificacions amb finestres apaïssades.

Edificis i conjunts industrials del segle XIX i principis del XX:

El tradicional treball del suro que inicialment es feia a l'habitació de davant de les plantes baixes, es comença a fer en coberts als patis i en edificis cada cop més grans quan es passa del treball "autònom" al treball per compte de les grans indústries. Així, el teixit dels eixamples arriba a quedar trencat per grans complexos industrials: Can Màrio, la fàbrica Vigas, Can Sagrera, el complex que ha allotjat la Sarfa fins fa pocs anys, i d'altres de mida mitjana. En el cas de Palafrugell, l'element més emblemàtic i de més interès arquitectònic és Can Màrio, però és interessant la conservació d'altres indústries pel seu valor històric i perquè poden esdevenir fàcilment contenidors per a diferents usos actuals o futurs.

Antiques masies que han quedat incloses en el teixit urbà:

Amb el creixement urbà, masies situades inicialment al llarg dels camins han quedat integrades en el nucli urbà, algunes des de fa molts segles, i altres recentment. És interessant poder mantenir la singularitat tipològica d'aquests edificis i l'espai lliure que els envolta i deixar que els entorns urbans els integrin respectuosament, amotllant-se a la preexistència i no sobreposant-s'hi.

criteris de protecció dels béns individuals de la Vila

Els béns més remarcables i singulars s'inclouen al Nivell 1 de protecció integral.

S'inclouen al Nivell 2 de protecció del tipus els edificis el valor dels quals resideix principalment en el tipus arquitectònic, entès com el tipus estructural, constructiu, de composició de façana i de distribució. Integren aquest nivell, entre altres, els casals burgesos amb composició de façana simètrica, amb tres o més eixos, de planta baixa i dues plantes pis, construïts al segle XIX i també les cases de cos i antigues masies que conserven emmarcaments de carreus de pedra. Així, passen de Nivell 3 protecció ambiental al Nivell 2 protecció del tipus algunes cases de cos senzilles que, tanmateix, tenen emmarcaments amb carreus de pedra.

S'assigna el Nivell 3 de protecció ambiental a edificis seriatos o individuals el valor dels quals es troba fonamentalment en la seva imatge urbana, entre altres, les cases de cos originalment de planta baixa i una planta pis de la segona meitat del segle XIX que formen part de fronts homogenis i altres cases de cos de construcció més recent incloses

en aquests fronts per tal que de preservar les característiques ambientals dels fronts homogenis.

Tanmateix, s'inclouen al Nivell 4 d'adequació ambiental, no només els edificis no coherents dins del front homogeni sinó també els edificis de planta baixa, en considerar excessiva l'obligació de conservar-los si existeix la possibilitat de construir remuntes de fins a planta baixa i dues plantes pis, així com les cases de cos construïdes entre els anys 20 i 60 amb obertures apaïssades i persianes de caixó. Aquestes cases són coherents amb l'arquitectura i les tipologies de la seva època i no te sentit obligar-les a adequar-se als paràmetres propis del teixit urbà del segle XIX, amb finestres de proporció vertical i persianes de corda. Incloure-les al Nivell 4 d'adequació ambiental quan es troben dins un front homogeni permet no exigir que modifiquin les finestres ni les persianes mentre es mantingui l'edifici.

8.3. Els nuclis de la costa: Calella, Llafranc i Tamariu

Sorgeixen a partir del segle XVIII com a barris de pescadors. Llafranc i Tamariu seran una simple alineació davant del mar de cases de pescadors entre mitgeres. Calella adquireix una estructura urbana més complexa, que inclou les conegudes voltes. A més de les cases, hi trobem guarda bots i alguns equipaments com els salins de Tamariu i Calella i Sa Perola, a Calella.

Amb els inicis de l'estiueig, es comencen a construir alguns conjunts de cases en filera a Calella, com les del passeig del Canadell i la "Barandilla", així com l'estructura en eixample de Llafranc, amb algunes cases unifamiliars remarcables. Als anys 1930, cal mencionar les construccions realitzades pel "Rus". Dels anys 1940-50, abans de l'arribada del racionalisme i el turisme de masses es conserven també alguns exemples de cases d'estiueig.

El turisme de masses a partir dels anys 1960 comporta una gran expansió urbana. Cal mencionar alguns primers exemples d'arquitectura racionalista d'interès com les obres de Josep Pratmarsó i d'Antoni Bonet Castellana.

En aquests nuclis, per tal de preservar el seu interès es fa indispensable la protecció dels seus nuclis històrics, a banda dels elements singulars. Per això es protegeix ambientalment, mitjançant àmbits cautelars, els nuclis definits a finals dels anys 1950, abans de la gran expansió turística: un nucli consolidat a Calella des de les cales principals, al llarg del vial d'accés des de Palafrugell i al voltant de l'església de Sant Pere; la zona de l'eixample de Llafranc, i el front marítim de Tamariu, amb alguns carrers adjacents i l'àrea consolidada entre la carretera d'accés i la platja. Es tracta de zones que presenten teixits compactes, amb habitatges entre mitgeres, molt visibles i que configuren el paisatge urbà d'aquests nuclis.

Dins d'aquests àmbits cautelars, es defineixen els conjunts urbans C-20 a C-24 per als àmbits de més interès arquitectònic i urbà. En aquests conjunts urbans, sobretot a la primera línia de mar, la transformació ha estat molt gran, i al llarg dels anys 60 i 70 s'ha arribat a formar una tipologia específica en parcel·les estretes del parcel·lari tradicional, amb grans terrasses i balconades, que és el que realment constitueix la primera línia, sobretot a Llafranc i Tamariu.

Criteris de protecció dels béns individuals dels nuclis de la costa

Els béns més remarcables i singulars s'inclouen al Nivell 1 de protecció integral.

S'inclouen al Nivell 2 de protecció del tipus els edificis el valor dels quals resideix principalment en el tipus arquitectònic, entès com el tipus estructural, constructiu, de composició de façana i de distribució. S'han inclòs també en aquest nivell de protecció, els escassos exemples conservats en fronts homogenis a primera línia de mar d'edificis tradicionals, anteriors a l'època del desenvolupament turístic.

Al Nivell 3 de protecció ambiental s'inclouen, entre altres, edificis dels anys 50, 60 i 70 del segle XX, en fronts homogenis a primera línia de mar, situats en parcel·les estretes, substituint edificis anteriors, que si bé no mantenen les característiques de l'arquitectura tradicional dels segles XIX i principis del XX, d'alguna manera configuren actualment el front marítim de Llafranc i Tamariu amb la primera arquitectura del turisme, caracteritzada per grans terrasses i balconades, que es creu interessant conservar.

Al Nivell 4 d'adequació ambiental s'inclouen edificis no coherents amb el front homogeni i edificis construïts a partir de la dècada de 1980, amb llenguatges diferents dels de les dècades immediatament anteriors.

8.4. Els nuclis rurals: Vila-seca, Santa Margarida, Ermedàs, Llofriú i la Barceloneta

Aquests nuclis formats per cases entre mitgeres, masies i diversos espais lliures privats han mantingut la seva arquitectura tradicional sense alteracions fins avui, i formen conjunts d'un notable valor arquitectònic. És important preservar aquests conjunts. El més amenaçat actualment és Vila-seca, ja que ja estat absorbit pel nucli de la vila. De tota manera, és important preservar les seves característiques encara que es trobi al mig del nucli urbà. Tots aquests nuclis, ja habitats en època romana, presenten àrees d'interès arqueològic, així com antics camins històrics.

8.5. Patrimoni arquitectònic dispers

El sòl agrícola ha estat tradicionalment ocupat. Es poden destacar les següents ocupacions: masos, hortes, barraques.

Masos

L'interès del mas no rau únicament en la masia o edifici principal, sinó en tota l'ordenació dels espais i els edificis que el componen, que s'organitzen de manera característica. Al costat de la masia s'hi troben els coberts, quadres o altres edificis annexos, pous, molins i una determinada estructuració de l'espai lliure. Conservar els masos es conservar tot això. I també tenir una actitud respectuosa i curosa que no sempre s'ha tingut en la rehabilitació dels edificis, que s'allunyi de falsificacions històriques i d'un abús de canvis de solucions constructives tradicionals per solucions modernes.

Hortes

A Palafrugell han existit tradicionalment zones d'hortes amb una configuració construïda específica: edificis, tanques, pous, safareigs, molins.

Barraques

Un altre element característic de les construccions agrícoles o costaneres populars de Palafrugell són les barraques, inicialment per a usos agrícoles o pesquers, però que es van transformar i encara són elements per a les estones de lleure. Aquest Pla Especial recull unes poques barraques costaneres. Per a la resta de barraques agrícoles es remet al POUM.

A la Normativa es detallen els nivells de protecció i les actuacions permeses a cadascun dels tipus de béns amb interès històric o cultural esmentats que recull el present Pla Especial.

9. ANNEXOS

A l'Annex 1 es recullen els plànols de creixement històric de la vila de Palafrugell inclosos al PEPIPH de 1990.

A l'Annex 2 s'adjunten fotografies aèries de l'ICGC de l'any 1956 dels nuclis de la costa.

ANNEX 1

LA VILA EMPERALLADA I LA SEVA
 IMPLANTACIÓ TERRITORIAL
 (FINS S. XVII)

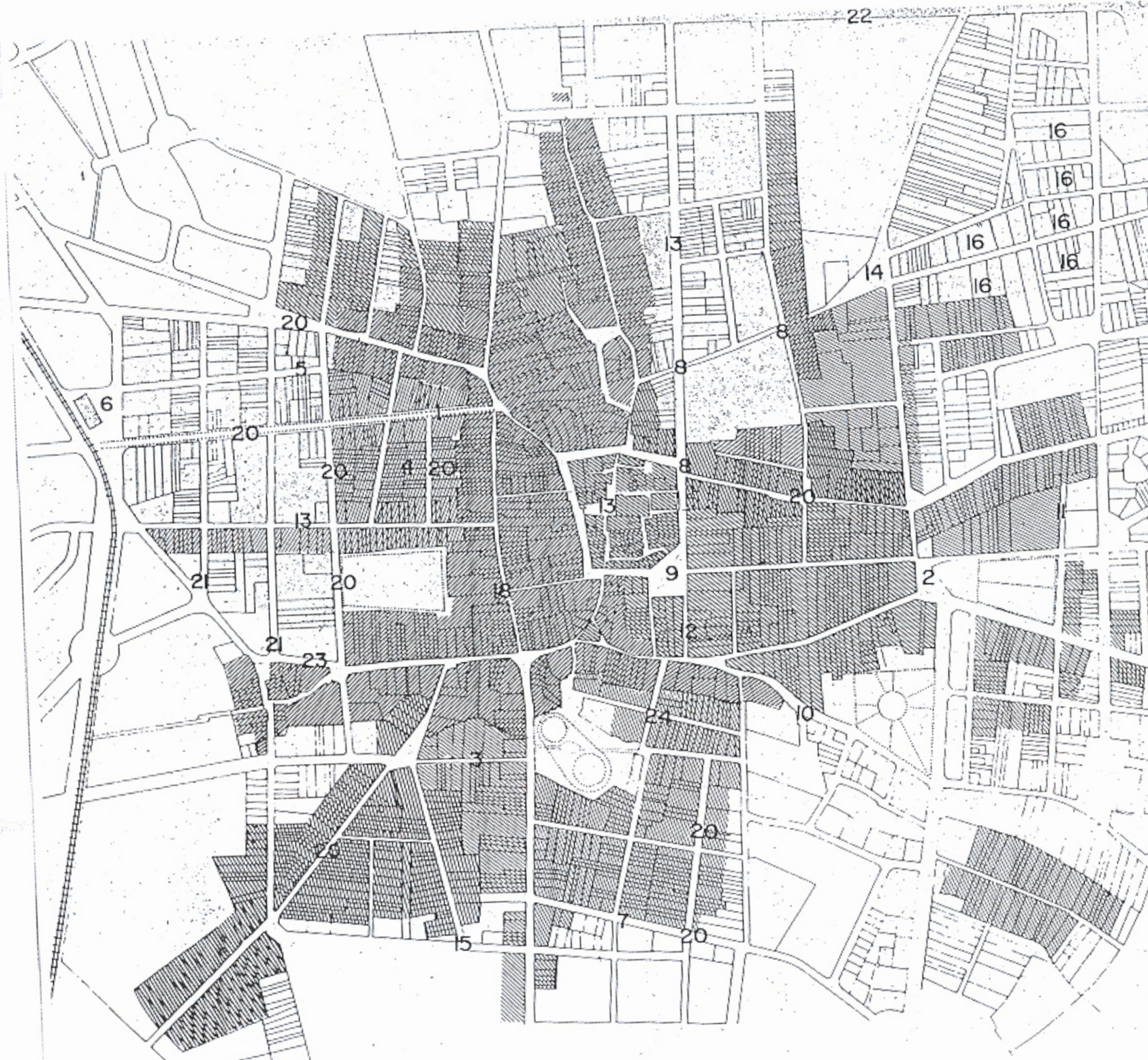
- A. ST. MARTÍ.
- B. DIRS LA VILA.
- C. MURALLA DE LES SET TORRES.
- D. PORTAL DE BAIX.
- E. ERA.
- F. LES QUATRE CASES.
- G. LA FONT.
- H. EL VILAR.
- I. EL PADRÓ.
- J. LES TORRETES.
- K. LA TARONGETA.
- L. VILA-SECA.
- M. STA. MARGARIDA.

- 1. CAMÍ DE LLOFRIU, LA BISBAL I GIRONA.
- 2. CAMÍ DE PALS.
- 3. CAMÍ DEL PADRÓ.
- 4. CAMÍ DE REGICÓS.
- 5. CAMÍ D'ESCLAYÀ I BEJUR.
- 6. CAMÍ DE LA TARONGETA, VILA-SECA I ST. SEBASTIÀ.
- 7. CAMÍ DE LES ROTINES, STA. MARGARIDA, O LA VILARNAU I CAELLA.
- 8. CAMÍ DE FITOR I PALANOS.
- 10. CAMÍ D'ERMENES I LA CREU ROQUINYOLA.

ELS RAVALS. LA VILA DURANT
EL BARROC I L'ORDENACIÓ
SETCENTISTA DE LA PLAÇA NOVA
(S. XVIII).

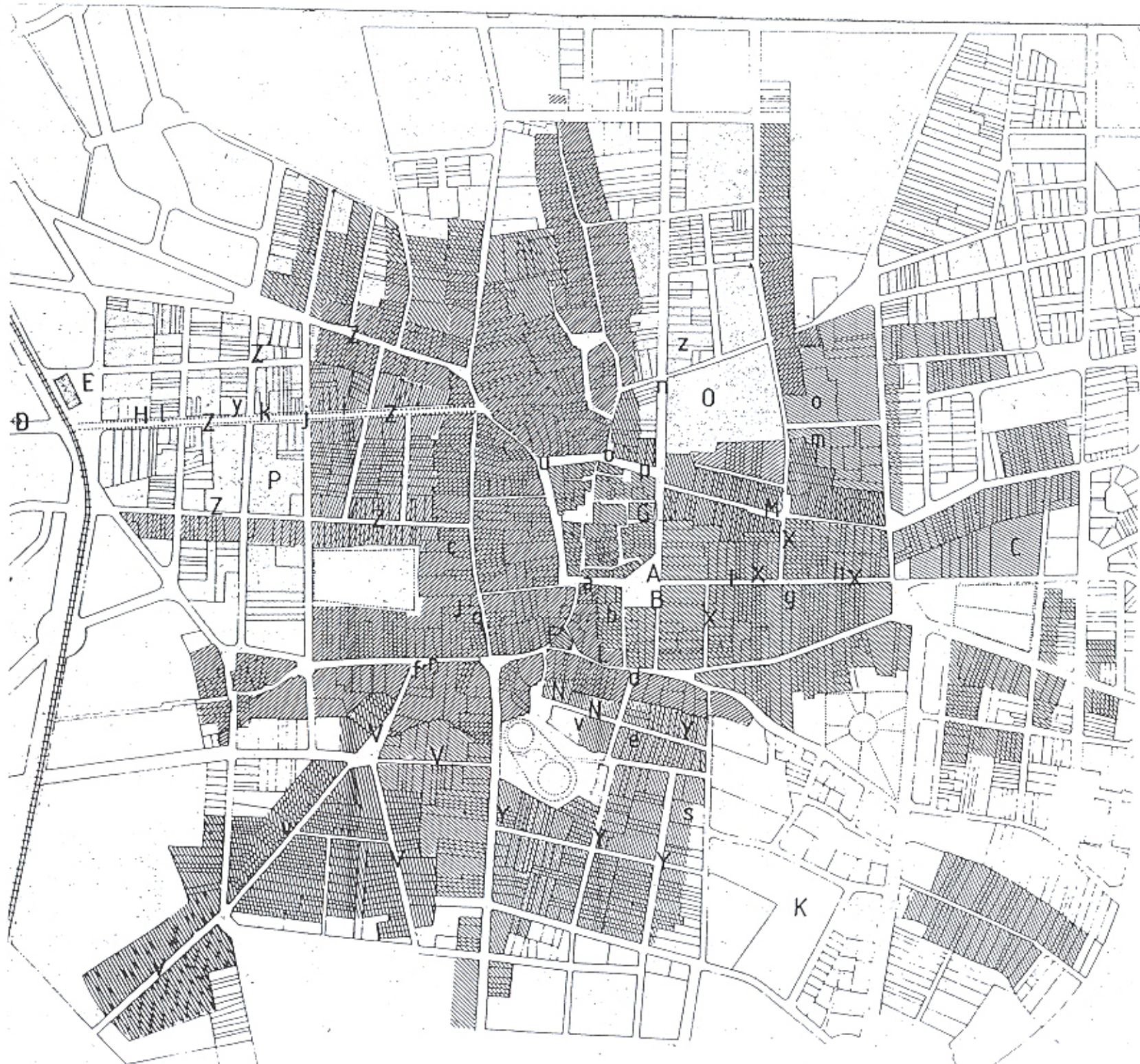
1. RAVAL SUPERIOR.
2. PADRÓ.
3. PALS-CASES NOVES.
4. RAVAL INFERIOR:
BOTINES.
5. FONT.
6. EL VILAR.
7. CARITAT,
QUATRE CASES.
- B. LA TARONGETA.
- A. L'HOSPITAL.
- B. FAÇANA DE L'ESGLÉSIA
I CAMPANAR INACABAT.
- C. PLAÇA NOVA (1757).
- D. ORDENACIÓ SETCENTISTA
DE LLEVANT.

EL DISTRITO DE LA VILA
 FRENTE A L'EXPANSIO SUPERA
 (1850-1950)

L'ACCIO REORGANIZADORA (CERQUES
 HISTORIC MUNICIPALS)

1. PROJECTE D'ORDENAMA DE
 CARRERS FINCA DE FIMA
 1867
2. ALIACIO CAMP DE S'PASTIS
 DE LA LLERA- C/ ST.
 SEBASTIA, PARRI SORDA
 ANTE. 1867
3. ORDENAMA C/ LES CORDES
 1869
4. PARCELACIO FINCA DE FIMA
 1875-5
5. PARCELACIO I ORDENAMA DE
 CARRERS FINCA CAMP BELLS
 C/ ST. CARLES GALI
 1886
6. EL FERRONARER 1887
7. PROJECTE DE CLAVEGUERAN
 DE SERRANYSAT DE LA FINCA
 DEL C/ DE LA BARRIA A
 LA VILA DE L'ARLE EN
 SERVICI RECORREUTA CONTI-
 GUA A CANT. 1890
8. PERLONGACIO DEL C/ DELS
 VALLS I ALIACIONS DELS
 C/ ST. SEBASTI I BARRIA
 MARCEL ALBA ANTE. 1892
9. REORGANIZACIO DE LA PLACA
 BONA 1892
10. ALIACIO DE ST. PONS
 MARCEL ALBA ANTE.
 1895
11. ORDENAMA C/ DEL DUC
 FIMS DE C/ TARRONETA
 MARCEL ALBA ANTE. 1895
12. CLAVEGUERAN DEL C/ DE
 LES ANGES 1901
13. CLAVEGUERAN DEL VERA
 MARIA, FI I PARCELACIO
 BONA 1904
14. ALIACIONS DE LA PLA.
 DE LA BARRIA MARCEL
 ALBA ANTE. 1904
15. PROJECTE DE FORMACIO
 DE PLA TRIANGULAR EN
 LA CORTILLA INDEPENDEN-
 CIA/ST. PERE. MARCEL
 ALBA ANTE. 1910
16. PERLONGACIO DELS CAR-
 RERS I PARCELACIO DE
 -FINCA ANTE 1905
 -CAMP PASSELLA S'ER
 VINA 1905
 -CAMP PONS S'ER PERE
 ANTE.
 -FINCA MARCEL GALIANT
 1906
17. CLAVEGUERAN C/ DE
 L'ARLE 1906
18. CLAVEGUERAN C/ CASITAS
 1906
19. PERLONGACIO DELS C/ ST.
 I C/ DELS JAUME PASTI-
 NELL ENGINYER 1910
20. CLAVEGUERAN (1910-1915)
 -C/ SANT JOAN
 -C/ ST. LLORENÇ
 -C/ BARRIA
 -C/ PELLONS
 -C/ CASER NOUS
 -C/ DEL
 -C/ TARRONETA
 -C/ CLAVE
 -C/ BONA
21. PERLONGACIO DELS C/ ST.
 BARRIA I BARRIA, 1910-
 MARCEL ALBA ANTE. 1910
22. ORDENAMA DELS CARRERS S'ER
 LA DE 1910
23. ALIACIO C/ DE LA
 FONT. 1910
24. CLAVEGUERAN (1910)
 -C/ SANT

**EL CONJUNT DE LA VILA.
DIPART A EXPANSIÓ SOBRE
1880-1920 ALS TÍPUS EDI-
FICATORIS.**

**L'ARQUITECTURA DE LA MAN-
FACTURA I LA RESIDÈNCIA DELS
TRAMALLADORS DELS SONS.**

- ELS CONJUNTS:**
- A. EL CENTRE MERCANTIL 1877
  - B. EL CENTRE PASTORAL 1878
  - C. COL·LEGI DE LES CAME-
LITERES 1882
  - D. EL CONJUNT 1885
  - E. ESTACIÓ DEL TREN 1887
  - F. MAGATGES SAKES 1895
  - G. MAGAZ COBERT 1895-1901
  - H. ARTIGES ESCOLARS 1900-1910
  - I. L'ESCOLADOR 1907
  - J. CASA POPULAR 1910-1914
  - K. ESCOLARS TORNÉS JOHANA 1925
  - L. COOPERATIVA ECONOMICA 1925-
1927
  - M. ESCOLA D'ARTS E OFICIS
1931-1934

LES FÀBRILES:

- N. VÍDEO I ESTERA
- O. ALBERG I VÍDEO, MANUFAC-
TURES DEL SONS, ARRESTRONG,
P. VÍDEO

FRONTS MONUMENTALS D'EDIFICACIÓ:

- P. PALMOS, CIES RODRÍGUEZ,
I AJUNTAMENT
- Q. ST. SEBASTIÀ I AJUNTAMENT
- R. EXAMPLES SONS-EST.
- S. EXAMPLES SONS-EST/CA,
DEL TREN

LES CASES:

NEOCLÀSSIC:

- T. ESTRABAR
- U. TORRELLA 1873
- V. ESCOLÀSTICA 1887
CARITAT SA 1878
- W. PREVISIÓ OBRERA 1887,
SANTS 1887
- X. CASERNA 1894
- Y. PARCÉ 1894,
CASADEVAL 1898
- Z. PLAJA 1878,
ST. SEBASTIÀ 1877
- AA. ST. SEBASTIÀ

ECLECTICISME:

- BB. PLA 1896
- CC. CASA 1899
- DD. BOCAL 1890
- EE. BEIG 1890-1910
- FF. CASES TS 1910
- GG. ALBERG 1910-20
- HH. SAKES 1890-1900
- II. ESTERA 1908
- JJ. PRIS 1890-1918
- KK. SERRA 1891
- LL. CASA JOHANA 1908
- MM. CAN SANGRERA 1887
- NN. PLAJA 1890-1918
- OO. NOBLE 1911

ANYE 20-30

- PP. PETX 1925-35
- QQ. BEIG DE CARCHA 1925
- RR. CAN GERVOL 1928
- SS. SALVAD 1925-30
- TT. PL I PARCÉ 96 1928

ANNEX 2

Palafugell 1956, ICGC

Calella 1956, ICGC

Llafranc 1956, ICGC

Taamriu 1956, ICGC